

Pellervon Päivä, 10.4.2013

Huom! Muutokset puhuttaessa mahdollisia

Euroopan parlamentin jäsen Anneli Jäätteenmäki

Elintarviketalouden toimintaympäristön muutos

Hyvät Pellervon päivien osanottajat,

Hyvät pellervolaiset,

Hyvät ystävät.

Jo vuosikymmeniä osuustoimintaväki on kokoontunut Pellervon Päiville pohtimaan tulevaisuutensa haasteita. Itsekin pellervolaisen elämänpiirin kasvattamana arvostan mahdollisuutta liittyä näiden tilaisuuksien ketjuun tarkastelemalla, miltä elintarviketalouden toimintaympäristön muutos Euroopan parlamentin suunnalta katsoen näyttää.

Pellervolaiset yritykset ovat osaltaan koonneet ja kantaneet jäseniään yli monien maamme murroskausien. Nämä vaiheet ovat aina liittyneet myös koko maanosamme historiaan. Näin oli myös Suomen liittyessä Euroopan Unioniin.

Euroopan Unionin jäsenyyden myötä Suomen maatalous tuli osaksi EU:n yhteistä maatalouspolitiikkaa. Metsäsektori tuli osaksi EU:n meille joskus etäisistäkin lähtökohdista tehtyjä direktiivejä. Elintarviketalouden jalostus, rahoitus ja kauppa tulivat eurooppalaiseksi osaksi globalisoituvaa kilpailuympäristöä.

Euroopan suuri hyvinvoinnin ja rauhan projekti ei voi hyvin. Talouskriisillä on vaikutuksia EU:n vastuulla olevaan yhteiseen maatalouspolitiikkaan ja sen rahoitukseen sekä myös Suomen kansantalouteen.

Eurojärjestelmän perimmäinen heikkous on yhteinen valuutta hyvin erilaisille kansantalouksille ja poliittisille kulttuureille. Sen jatkona tulivat Euroopan suurimpienkin kansantalouksien sekä itse komission johdon tietoisesti tekemät linjaukset rikkoo yhdessä päätettyjä Euron sääntöjä.

Tällä hetkellä Euroopan Unionin suuri tulevaisuuden kysymys on, korjataanko eurojärjestelmän heikkouksia lisäämällä yhteisvastuuta veloista ja rakentamalla liittovaltiota. Vai lisätäänkö joustavuutta niin, että jäsenmaiden erilaiset olosuhteet otetaan huomioon ja todella yhteiset asiat hoidetaan tehokkaasti yhdessä.

Velkojen yhteisvastuu lisäisi taakkamme. Keskitetty liittovaltio siirtäisi valtaa Brysseliin pois Eduskunnan päätösvallosta.

Meillä Suomessakin on korkea aika keskustella miten valta ja vastuut jaetaan. Linjavalinnat ovat tärkeitä kansanvallan kysymyksiä, eivät talouskriisin sivujuonteita.

Eurokriisin varjolla ei pidä rakentaa liittovaltiota vaivihkaa ja "kisantassuin" Riskit eurokriisissä ovat siirtymässä demokratian kriisiksi.

Kannatan eurooppalaista yhteistyötä. Työtä riittää. EU-komissio on laskenut, että laitton verojen pakoileminen ja kyseenalainen verokilpailun mahdollistama verosuunnittelu aiheuttavat unionin alueella vuosittain noin 1000 miljardin euron verotulojen menetykset.

Toivottavasti tuoreet paljastukset helpottavat laittoman veropakoilun vastaista taistelua. EU ja jäsenvaltiot ovat veropakoilun vastaisessa toiminnassa olleet lievästi sanottuna saamattomia..

Pankkiunionia on rakennettu, jäsenvaltioiden budjettivaltaa kavennettu mutta veropakoiluun, korruptioon ja veroparatiisimaiden toimintaan ei ole rohjetta puuttua.

Keskellä finanssikriisiä ei nähdä riittävästi, että Euron kriisin lisäksi elämme samaan aikaan myös suurta historiallista murrosta, jota sanotaan globalisaatioksi.

Globalisaation paine on erityisen ajankohtainen juuri maa- ja elintarvikealoilla. Elintason nousun taustalla on koko toisen maailmansodan jälkeinen maailmankaupan vapauttaminen nykyisen WTO:n muodossa.

Kuitenkin maataloudessa on tehty vapaakauppasopimuksissa poikkeusjärjestely, johon myös Euroopan Unionin yhteinen maatalouspolitiikka, CAP, nojaa. Vaikka kuinka harmittelemme syystäkin EU:n yhteistä maatalouspolitiikkaa, on muistettava, että nykyisessä maailmassa Euroopan Unionin panos WTO:n maatalous- ja elintarvikekauppaa koskeviin poikkeussäädöksiin on ratkaiseva Euroopan koko elintarvikealan tulevaisuuden turvaajana. Pelkän globaalien vapaakaupan pohjalta näköalat olisivat eurooppalaisessa maataloudessa joko amerikkalainen tuottavuus tai kiinalainen elintaso.

Maailmankaupan vapauttaminen on kerta toisensa jälkeen kariutunut juuri maatalouteen.

Atlantin takana todellisuutta ovat 100 000 sian sikalat tai 10 000 lehmän navetat. Samaan aikaan lähes kaksi miljardia ihmistä elää maapallolla viljelmillä, joiden tuotantomenetelmät olivat Euroopassa käytössä satoja vuosia sitten.

Yhdysvallat ovat esittäneet muille vapaakaupan periaatteita, mutta samalla se suojelee omia viljelijöitään erittäin vahvalla tukipolitiikalla.

Kun Dohan kierros ei ole edennyt, esiin on nyt nostettu muita vaihtoehtoja. EU ja Kanada ovat viimeistelemässä kahdenvälistä vapaakauppasopimusta, jossa sovitaan todennäköisesti myös maatalouskaupan helpotuksista. Tätä merkittävämpi on kuitenkin mahdollinen EU:n ja USA:n välinen vapaakauppasopimus, jonka neuvottelut alkavat tulevana kesänä. Siinä ovat haastettuna sekä EU:n yhteinen maatalouspolitiikka että koko Euroopan elintarviketalouden kestävä kehityksen ja ruokaturvallisuuden periaatteet. Se on ainakin yhtä merkittävä kuin maatalousuudistus.

On etsittävä molemminpuolisia etuja, mutta USA:n ja EU:n sopimus ei saa vaarantaa Euroopan maataloutta tai eurooppalaisia kuluttajastandardeja esimerkiksi lihantarkastuksessa, hormoneissa tai geenimuunnelluissa (GMO) tuotteissa. Kaikkien EU:n toimijoiden ja erityisesti Euroopan parlamentin tulee olla tarkkana. Sama koskee myös Euroopan ja kansallisia osuustoiminta-, tuottaja- sekä kuluttajajärjestöjä, joiden toivonkin olevan jatkossa yhä paremmassa yhteistyössä.

Euroopan parlamentin osalta rohkenen olla lievästi optimistinen. Monet meistä olivat huolissaan, kun päätösvaltaa maatalousasioissa siirrettiin myös Parlamentille. Euroopan parlamentti on ensimmäistä kertaa tasavertaisena päättäjänä maatalousministerien Neuvoston rinnalla. Parlamentti hyväksyi maaliskuussa neuvottelijoilleen mandaatin, jonka perusteella osallistumme niin

kutsuttuihin kolmikantaneuvotteluihin yhdessä Neuvoston ja Komission kanssa. Tavoitteena on saavuttaa ratkaisu kesäkuun loppuun mennessä. Aikataulu on vähintäänkin haasteellinen.

Onnistuimme parlamentissa torjumaan useita Suomen kannalta merkittäviä komission vaatimuksia. Esimerkiksi turvemaiden kyntökielto olisi heikentänyt merkittävästi suomalaisen kotieläintuotannon kilpailukykyä. Lisäksi korostimme viljelijöiden aseman vahvistamista ruokaketjussa ja erityisesti osuuskuntien jäseninä.

Tässä yhteydessä lausun kiitoksen osuustoiminnan ja tuottajien eurooppalaisille järjestöille COGECA:lle ja COPA:lle hyvästä ja vaikuttavasta työstä Brysselissä ja tietysti MTK:lle.

Osuustoiminta on viime aikoina ollut laajemmin esillä Euroopan parlamentissa. Parlamentti mm. pyysi Komissiota tutkimaan osuuskuntien asemaa ja niiden kehitystä sisämarkkinoilla. Tutkimus vahvisti, että osuustoiminta vaikuttaa myönteisesti markkinoiden vakauteen sekä tuottajahintoihin.

Kokonaisuutena eurooppalainen ruokaketju on epätasapainossa. Noin 85 prosenttia EU:n päivittäistavarahankinnoista päätetään 110 ostoyksikössä, usein yli kansallisten rajojen. Näiden ostoyksiköiden toimittajina on satojatuhansia erikokoisia yrityksiä, mukana myös noin 38 000 tuottajaosuuskuntaa. Varsinkin pienten ja keskisuurten yritysten on ollut vaikeaa päästä markkinoille ilman kohtuuttomia taloudellisia rasitteita. Osuuskuntien asema on tässä keskustelussa keskeinen, sillä niiden vastuulla on noin puolet ensimmäisen jalostusasteen maataloustuotteiden markkinoista.

En sano tätä sillä, että arjen osuustoiminnassa voitaisiin nykyään kiertää markkinoilla pärjäämisen kovimpia tosiasioita. Noustessaan viime vuosisadan alussa suomalainenkin osuustoiminta itse asiassa loi maahamme elintarviketalouden markkinat ja pärjäsi niillä loistavasti. Sama osuustoiminta osasi sitten myös tulla osaksi sotataloutta ja sitä seurannutta vuosikymmenien säänneltyä ja kansallisesti suljettua maatalouspolitiikkaa. Varsinainen kunnioitettava ihme on se, miten nopeasti juuri pellervolainen jalostavaosuustoiminta - ja osuuspankki ja osuuskauppa – pystyivät uudistumaan EU – jäsenyyden avaamaan raaimman päälle raakaan kilpailuun markkinoilla. Noiden murrosvuosien luottamusmiehet ja toimihenkilöt ansaitsevat suuren kiitoksen.

Osuustoiminnassakaan siis itku tai politiikka ei auta markkinoilla, mutta poliittisin ja yhteiskunnallisin toimin voidaan ennakoida tulevaa ja luoda toimintaedellytyksiä osuustoiminnalle ja koko elintarviketaloudelle.

Panin joitakin vuosia sitten ilolla merkille ministeri Sirkka-Liisa Anttilan aloitteesta ja vuorineuvos Simo Palokankaan puheenjohtolla toiminen suomalaisen ruokastrategian valmistelun, jossa koko tuotantoketju kuluttajista maatalouden toimittajiin oli mukana. Uskon, että juuri koko tuotantoketjun kattava lähestymistapa kaikilla tasoilla yrityksistä kansalliselle ja eurooppalaiselle tasolle on jatkuvasti yhä vahvemmin tulevaisuuden toimintamalli. Tässä tuotantoketjun useita vaiheita yhdistävällä osuustoiminnalla on sekä mahdollisuus että tehtävä.

Pelkkä keskustelu ja suunnittelu elintarvikeketjusta eivät kuitenkaan riitä, vaan sen ongelmat on tarpeen konkretisoida kaikkialla Euroopassa, myös Suomessa.

Ketjun loppupäästä lähtien, vähittäiskaupan keskittyminen on tänään yleismaailmallinen ilmiö. Suora yhteys kuluttajaan ja hankinnan keskittyminen harvoin käsiin tarjoaa myös kaikkialla mahdollisuuden siirtää koko ketjun työllä luotua jalostusarvoa kaupan taseisiin - samalla kun ketjun kovan työn ja suurten riskien alkupää jää jatkuvasti yhä pienemmälle osalle. Ja kun esimerkiksi

Suomessa kaksi suurinta ketjua rakennuttavat käsi kädessä uusia loisteliaita kauppakeskittyymiä, ainakaan keskinäinen kilpailu ei estä niitä siirtämästä kustannuksia kuluttajien maksettavaksi ruoan hintaan. Siitä taas julkisuudessa moititaan perinteiseen tapaan suomalaista maanviljelijää.

Ymmärrän hyvin, että jalostavat osuustoiminnalliset yritykset ovat tässä lasikaapissa, onhan kyse heidän asiakkaistaan tai oikeastaan elinhermostaan. Ilmeisesti pallon onkin tässä asiassa poliitikoilla, kuluttajilla ja julkisella vallalla sekä Suomessa että EU:ssa.

Toinen ajankohtainen, osuuskunnille herkkä ja selvästi poliittiseen vastuukenttään kuuluva asia on eurooppalainen ja kansallinen kilpailuviranomainen, jolle on perinteisesti ollut vaikea ymmärtää osuustoiminnan yhteistoiminnallista ja markkinoiden eurooppalaista sekä kansainvälistä luonnetta. Mutta suorastaan omituiseksi tilanne alkaa käydä, kun kilpailuviranomainen ensiksi vaatii lisää kilpailua hintojen alentamiseksi, sitten protestoi siitä seuraavia alempia hintoja liian alhaisiksi ja seuraavaksi vastustaa tuon protestin perusteella korotettuja hintoja. Jokainen arvanee, mistä puhun.

Kovenevassa kansainvälisessä kilpailussa voimakas keskittymispaine kohdistuu kaupan lisäksi elintarvikeketjun kaikkiin muihinkin osiin, myös teollisuuteen. Elintarviketeollisuuskin keskittyy maanosakohtaisesti ja maapallonlaajuisesti. Arvelen, että jos nykyisten osuustoiminnallisten yritystemme omistajuus olisi ollut vain pörssiirippuvaista, ne olisi jo moneen kertaan konsultoitu Unileverin, Nestlen tai kalifornialaisten eläkeyhtiöiden hellään hoitoon.

Globaalissa ympäristössä tulostaan maksimoivilla elintarvikealankin yrityksillä on paineet ja houkutus ulkoistaa ja ketjuttaa toimittajia samaan tapaan kuin vaikkapa autoteollisuus tai rakennusala tekevät. Näin lopputuotteen eli kuluttajan päivittäisen ostoskorin alkuperä häipyvät yhä etäämmälle kuluttajan näkyvistä. Matkan varrella globaalien markkinoiden tuotteeseen myös lisätään eri syistä jos jonkinlaisia lisukkeita E -koodilla tai ilman sitä. Tässä on tärkeää, että merkinnät ovat selkeät.

Viime aikoina olen jopa huomannut lisäaineiden globaaleilla valmistajilla olevan menossa erityinen kampanjan kertomassa miten hyödyllisiä ja terveellisiä ne ovat. Kun nykyään on mahdollista googlailla monia asioita, pääsee ihmettelemään, miten on mahdollista, että samat ihmiset voivat esiintyä elintarvike- ja lääkealoilla kansainvälisten yhtiöiden palveluksessa ja jopa omistajina, yliopistoissa ja julkisissa elimissä suositusten antajina.

Tuoreessa hevosenlihaa koskevassa tapahtumasarjassa pääkysymys oli, että kuluttajan on saatava oikeaa tietoa mistä, millaisia ja miten valmistettuna elintarvikkeet ja niiden osat ovat. Yksinkertaisesti ihmiset tahtovat tietää mitä suuhunsa pistävät. Kun tuottajaosuuskunnissa yhdistyvät itse luonnon kanssa toimiva tuottaja sekä hänen hallitsemansa jalostava osuuskunta, uskon tämän osuustoimintamallin pystyvän erityisen hyvin vastaamaan uskottavasti ja kuluttajien terveellistä, kestäväää ja eettistä ruokaa koskeviin odotuksiin. Osuustoiminta-, tuottaja- sekä kuluttajajärjestöillä on tässä paljon yhteistä työmaata. Tässä on syytä yhteistyöhön sekä kansallisella että EU:n tasolla.

Kuluttajien kasvavilla vaatimuksilla ja konkreettisten tapahtumien vuoksi syntyvillä epäluuloilla on myös toinen puolensa. Koko tähänastisen historian ajan viljelijöiltä on odotettu ja vaadittukin enemmän ruokaa halvemmalla. Maatalouden tuottavuus onkin koko viime sotien jälkeisen ajan kasvanut lähes tähtitieteellisesti.

On laskettu, että koko maapallolla vuodesta 1960 vuoteen 2010 väestön määrä kasvoi kolmesta miljardista lähes seitsemään miljardiin ja samaan aikaan ruoan tarjonta henkeä kohti kasvoi 25 prosenttia ja reaalihintaa laski 40 prosenttia. Maapallonlaajuisesti maissin ja perunan satotaso jopa

kuusinkertaistui vuodesta 1940 vuoteen 2010. Samalla erityisesti Yhdysvalloista voidaan nähdä, että alkutuotannossa näyttää olevan uusin teknologisin menetelmin, kuten geeniteknikalla, mahdollisuuksia nostaa vielä runsaasti tuotannon tehokkuutta.

Itse elävä luonto on kuitenkin alkanut jo iskeä takaisin, mitä osoittaa se, että FAO:n tilastojen mukaan satotasojen kasvu on johtanut siihen, että jo noin 40 prosenttia maapallon viljelysmaan pinta-alasta on monin tavoin vaurioitunut. Myös laajat kuluttajaryhmät toimivat kaikilla rintamilla tehostuvia tuotantomenetelmiä vastaan.

Eurooppalaisten tuottajien ongelmana on kohdata yhtä aikaa paine kohti alempia hintoja ja yhä lisääntyviä mm. ympäristöön tai eläinten hyvinvointiin kohdistuvia vaatimuksia, siis kustannuksia. Jos eläisimme vain kotimaisilla tai eurooppalaisilla markkinoilla, uudet kustannukset tietenkin voitaisiin siirtää eteenpäin tuotteiden hintoihin. Ongelma kuitenkin kärjistyy, kun suomalaisille tai eurooppalaisille kestävän tuotannon markkinoille tuodaan ulkoa tuotteita, joiden alkuperän tai tuotantotavan kestävydestä ei kenelläkään ole tarkkaa tietoa. Tähän kysymykseen tullaan törmäämään myös Kanadan ja Yhdysvaltojen kanssa käytävissä vapaakauppaneuvotteluissa. Ja silloin meidän kaikkien on syytä olla tarkkana.

Tästä tullaan suomalaisenkin elintarviketalouden kaikkein perimmäiseen kysymykseen. Millainen on elintarviketalouden tulevaisuus tällä maapallolla ja tässä Euroopassa?

Viime vuosisadan toisella puoliskolla maapallon väestö kasvoi ja viljelyala henkeä kohti puolittui, mutta kokonaistuotanto henkeä kohti kasvoi neljänneksen. Samaan aikaan globaalit reaali hinnat laskivat tasaisesti.

Tämä merkitsi tavatonta tuottavuuden kasvua, mutta sen tuloksena noin 40 prosenttia viljelysmaasta turmeltiin tavalla tai toisella.

Maapallon väestö jatkaa kasvuaan ja samalla kymmenillä tai sadoilla miljoonilla elintaso ja ruoan kulutus nousee. Samalla myös vajaan miljardin köyhimmän ihmisen nälkä näyttää pysyvän. FAO:n laskelmien mukaan vuoden 2000 kahden miljardin viljatonnin sijaan pitäisi tuotannon tällä vuosikymmenellä lisääntyä 3 miljardiin tonniin.

Ainakaan kysynnän puolesta ongelmia ei pitäisi olla sen enempää maataloustuottajilla kuin Koneen hissiteollisuudella.

Mutta samaan kokonaisuuteen tulee mukaan myös maapallon ilmasto- ja energiapolitiikka eli ilmakehän ja elävän luonnon elinmahdollisuuksien turvaaminen. Sen taas lasketaan vaativan lisääntyvää bioenergian tuotantoa korvaamaan fossiilisia polttoaineita. Se taas johtaa lopulta monissa osissa maapalloa bioenergian kilpailuun ruoan ja vaikkapa paperikuitujen kanssa samoista rajallisista neliömetreistä ja niille tulevista auringonsäteistä.

Kun vakavasti tutkii FAO:n ja parhaiden asiantuntijoiden raportteja rajallisesta maapallosta ja rajattomasta väestön ja muusta kasvusta, voi havaita kaksi johtopäätöstä. Ensimmäinen on se, että ratkaisu löytyy. Toinen on se, että ratkaisua ei löydy.

En nyt ajatellut ratkaista tätä ongelmaa tässä yhteydessä, mutta joitakin uusia ilmiöitä on paikallaan tunnistaa varsin pian - ja etsiä niihin ratkaisuja myös kansainvälisesti, Euroopassa sekä Suomen ja sen osuustoiminnan osalta.

Merkittävä oire mahdollisesti jo alkaneesta syvemmästäkin muutoksesta on pitkään suhteellisen vakaasti kehittyneen jatkuneen viljan hintojen ja siitä seuranneet laajemmatkin maataloushintojen jyrkät vaihtelut, jotka alkoivat vuosina 2006–2007. Asiaan liittyy myös se, että myös maatalouden tuotantopanosten hintavaihtelu ovat olleet merkittäviä.

Tutkijat esittävät monia syitä havaittuun uuteen epävakauteen. Ensimmäinen on mahdollinen pitkän aikavälin kysyntä- ja tarjontatrendien kohtaaminen. On myös mahdollista, että tehokas kasvituotanto on joillakin alueilla johtanut alenevien tuottojen lain toteutumiseen eli lisääntyvät lannoite- ja teknologiapanokset eivät johdakaan vastaavaan tuottavuuden nousuun. Myös ilmastomuutoksesta johtuvat säähäiriöt ja veden haihtuminen tai pohjaveden häiriöt suurilla alueilla saattavat johtaa ketjureaktioihin.

Merkittävä globaaleihin ja eurooppalaisiin markkinaheilahteluihin vaikuttava seikka on myös itse markkinoissa. Maapallon viljavarastojen taso on väkiluvun noin kolmen tai neljän kuukauden kulutus. Näin pienetkin alueelliset häiriöt vaikuttavat nopeasti globaaleilla markkinoilla. Tulosta täydentävät neljä globaalia yritystä, jotka hallitsevat 90prosenttia maapallon viljakaupasta.

Hyvät pellervolaiset,

Elintarviketalouden toimintaympäristössä epävarmuus ja epävakaus näyttävät lisääntyvän. Tämä korostaa ruokaturvallisuuden merkitystä.

Jokapäiväistä leipäämme ei voi jättää sattumien tai suurimpien tuottajamaiden politiikan varaan. Kotimaisuus nousee entistä suurempaan rooliin ruokakriisien yleistyessä.

Pellervolainen liike pystyy vastaamaan sekä kuluttajien että tuottajien haasteisiin ja huoliin. Tässä meidän suomalaisten edut ovat yhteneväiset.